חַיָּבֵי עֲשֵׂה – נשים שאסורות על האונס באיסור 'עשה', כגון מִצְרִי, וַאֲרוֹמִי, כלומר גיורת מצרית או אדומית, או בת של גר מצרי או אדומי שאסורים לינשא לישראל עד שלשה דורות באיסור עשה, שבזה גם רבי ישבב מודה שלדעת רבי עקיבא אין הולד ממזר מהם, ונערה זו נחשבת ש'יש בה הויה', כיון שקדושין תופסים בה, ומאידך 'אינה ראויה לקיימה', שהרי היא אסורה באיסור עשה.

שואלת הגמרא: הֲנִיחָא לְרַבִּי יְשֵׁבָב, אִי לְאַפּוֹקֵי מִסְּתָמָא דְּרַבִּי סִימַאי קָאָתֵי, שַׁפִּיר, כלומר, תירוץ זה מובן אם נאמר שמה שאמר רבי ישבב שלדעת רבי עקיבא 'כל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר' אין כוונתו כפשוטה, שמכל ביאה אסורה הולד ממזר, אלא כוונתו רק למעט משיטתו של רבי סימאי, שרבי סימאי אמר שיש איסורי 'לא תעשה' שאין הולד הבא מהם ממזר, והיינו באיסורי כהונה, ועל זה חלק רבי ישבב ואמר שבכל איסורי לאו, ואיסורי כהונה בכללם, הולד ממזר, ואז אפשר לומר שבחיובי עשה מודה רבי ישבב שלרבי עקיבא אין הולד ממזר, וכמו שתירצנו. אֶלָּא אִי נאמר שרבי ישבב לא אמר את דבריו ביחס לדברי רבי סימאי, אלא מַטָּעְמָא דְּנַפְשֵׁיהּ קָאָמַר – סברת עצמו אמר בדעת רבי עקיבא, שהכלל הוא שכָּל שֶׁאֵין לוֹ בִּיאָה בְּיִשְׂרָאֵל הֲוָלָד מַמְזֵר, וְכיון שכן אֲפִילּוּ חַיָּבֵי עֲשֵׂה בכלל זה, אם כן אף בחייבי עשה אין קדושין תופסים, ותחזור השאלה מַאי בֵּינַיְיהוּ, והרי לדבריו אין אשה שיש בה איסור וקדושין תופסים בה.

משיבה הגמרא: אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ בְּעוּלָּה לְכֹהֵן גָּדוֹל – כלומר כהן גדול שאנס נערה שנבעלה כשהיא פנויה, ואינה אלמנה או גרושה, שאסורה על הכהן הגדול באיסור עשה של 'כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקָּח אִשָּׁה' (ויקרא כא יד), ובעשה זה מודה רבי עקיבא שאין הולד ממזר וכטעם שיבואר להלן, ובזה נחלקו שמעון התימני ורבי שמעון בן מנסיא, שלשמעון התימני יש בה חיוב קנס, שהרי יש בה הויה, ואילו לרבי שמעון בן מנסיא הוא פטור מקנס שהרי אינה ראויה לקיימה.

מבררת הגמרא: וּלפי צד זה, מַאי שְׁנָא – מדוע שונה עשה זה משאר העשין שבהם סובר רבי עקיבא שהולד ממזר. משיבה הגמרא: משום דַּהֲוָה לֵיהּ עֲשֵׂה שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל – שהרי אין איסור זה נוהג אלא בכהן גדול, לכן הוא איסור קל יותר, מה שאין כן חיוב עשה של מצרי ואדומי נוהג איסורו בכל ישראל.

הגמרא מביאה עתה דין שבו שוים שמעון התימני ורבי שמעון בן מנסיא: אָמַר רַב חִסְדָּא, הַכֹּל – גם שמעון התימני וגם רבי שמעון בן מנסיא מוֹדִים, בָּבָא עַל הַנְּדָּה שֶׁאף על פי שהוא חייב כרת, מְשַׁלֵּם קָנָס, שהרי לְמַאן דְּאָמַר – לשמעון התימני שסובר שחיוב קנס יש רק באשה שֵׁשׁ בָּהּ הֲוָיָה, הָא נַמִּי יֵשׁ בָּהּ הֲוָיָה, שהרי אף בנדה תופסים קדושין. וכן לְמַאן דְּאָמַר – לרבי שמעון בן מנסיא שסובר שחיוב קנס יש רק באשה שֶׁרְאוּיָה לְקַיְּימָהּ, הָא נַמִּי – אף נדה רְאוּיָה לְקַיְּימָהּ, שהרי היא עתידה להטהר ולהיות מותרת לו.

* * *

הגמרא מביאה תנא נוסף החולק על משנתינו: וּמשנתינו המחייבת קנס אף בחייבי כריתות, באה לְאַפּוקֵי – להוציא ולמעט מִשיטתו דְּרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה, הסובר שאדם המתחייב כרת על מעשהו אינו מתחייב עליו ממון, מדין 'קם ליה בדרבה מיניה', כלומר, די לו בעונש החמור יותר המוטל עליו. דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה עוֹשֶׂה – מדמה אֶת דין יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּדין שַׁבָּת לְענין תַּשְׁלוּמִין, כלומר, פוטר מתשלומים את האדם המזיק לחבירו ומחלל את קדושת היום, כגון השורף גדיש של חבירו, מַה העושה כן בְּשַׁבָּת מְתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ – במיתת בית דין על הבערה בשבת, וּמחמת כן הוא פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין על הגדיש, אַף המדליק גדיש חבירו ביוֹם הַכִּפּוּרִים הרי הוא מְתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ – בעונש כרת, וְלכן הוא פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. וממילא לדברי רבי נחוניה בן הקנה האונס נערה שיש בה חיוב כרת, פטור מקנס. אמנם משנתינו סוברת שרק במיתת בית דין אומרים 'קם ליה בדרבה מיניה' ואין מטילים עליו עונש נוסף, ולכן הבא על נערה שיש בה חיוב מיתה בידי אדם פטור מקנס, כמבואר להלן (לז:). אך לגבי עונש כרת סוברת המשנה שאין אומרים כן, אלא מחייבים אותו בתשלומים.

* * *

הגמרא עוברת לדון בטעמו של רבי נחוניא בן הקנה. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה, שגם עונש כרת פוטר מתשלומים מדין קם ליה בדרבה מיניה. משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, רבי נחוניא למד זאת בגזירה שוה, שהרי נֶאֱמַר לשון 'אָסוֹן' לגבי הריגה בְּיֵדֵי אָדָם, בענין אדם שהכה אשה מעוברת והפילה ולדה נאמר בפסוק (שמות כא כב) 'וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן', כלומר שלא התחייב המכה מיתה מחמת הריגת האשה, וְנֶאֱמַר לשון 'אָסוֹן' לגבי מיתה בְּיֵדֵי שָׁמַיִם, כשסירב יעקב לשלוח את בנימין למצרים מחשש שימות בדרך, ואמר 'לֹא יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ' (בראשית מב לח), מָה אָסוֹן הָאֲמוּר בְּיֵדֵי אָדָם, אם התחייב המכה מיתה מחמת שהרג את האשה פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין על הולד, משום קם ליה בדרבה מיניה, אַף אָסוֹן הָאֲמוּר בְּיֵדֵי שָׁמַיִם, כגון מיתת כרת שהיא בידי שמים, פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. הגמרא מקשה על ביאורו של אביי: מַתְקִיף לָהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, מְמַאי דִּכְתִיב קָא מַיְהַר לְהוּ יַעֲקֹב לְבָנָיו – מנין לך שכשהזהיר יעקב את בניו שמא יקרה לבנימין אסון בדרך, כוונתו היתה עַל אסון שמחמת צִינִים וּפַחִים – קור וחום, כלומר, שמא ימות מחמת צינה או מחמת החמה, דִּכְיֵדֵי שָׁמַיִם נִינְהוּ – שזהו מוות שבא בגזירת שמים, דִּלְמָא עַל אֲרָיָא וְנָמֵר – שמא חששו היה שמא יארע לו אסון על ידי אריה או גמבים, דִּכְיֵדֵי אָדָם נִינְהוּ, ונמצא שגם 'אסון' שנאמר שם מדבר במיתה בידי אדם, ומנין לך לדרוש גזירה שוה ממיתה בידי אדם למיתה בידי שמים.

דוחה הגמרא את הקושיא: אֲטוּ – וכי יַעֲקֹב, אַהֲא אַזְהַר וְאַהָא לֹא אַזְהַר – על סכנת אריה וגמבים הזהירם, ועל סכנת קור וחום לא הזהירם, והלא יַעֲקֹב עַל כָּל מִילֵּי אַזְהַר – על כל דבר סכנה הזהירם, ואם כן כשאמר 'וקראהו אסון' כוונתו היתה בין על סכנות שבידי אדם ובין על סכנות שבידי שמים, וכיון שתיבת 'אסון' מתיחסת גם למיתה בידי שמים, ניתן ללמוד ממנה בגזירה שוה שגם במיתה בידי שמים יש פטור מתשלומים משום קם ליה בדרבה מיניה.

הגמרא מבררת את דברי רב אדא שאמר שצינים ופחים בידי שמים הם, ואילו אריה וגמבים בידי אדם הם. תמהה הגמרא: וְכי אסון שמחמת צִינִים פַּחִים – קור וחום, בְּיֵדֵי שָׁמַיִם נִינְהוּ, וְהָתַנְיָא בברייתא, הַכֹּל – כל הפורענויות הבאות על האדם בְּיֵדֵי שָׁמַיִם הן, ובגזירת מלך הן באות, חוץ מִצִּינִים פַּחִים, שלפעמים באים מחמת פשיעת האדם שלא שמר על עצמו כראוי מהקור ומהחום, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב ה) 'צִנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם'. וְתוּ – ועוד קשה, וכי אסון שבא מחמת אַרְיֵה וְנָמֵר – אריה או גמבים בְּיֵדֵי אָדָם נִינְהוּ ולא מגזירת שמים, וְהָאֲמַר רַב יוֹסֵף, וְכֵן תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא בברייתא, מְיוּם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ סַנְהֶדְרִין ואין דנים דיני נפשות, מכל מקום אַרְבַּע מִיתוֹת בית דין לֹא בָּטְלוּ. וקודם שתסיים הברייתא את דבריה, תמהה הגמרא על הדברים: וכי לֹא בָּטְלוּ ארבע מיתות בית דין, הָא בָּטְלוּ לְהוּ – והלא כיון שבטלה סנהדרין בטלו גם כן מיתות בית דין. מבארת הגמרא: אֶלָּא כך אמור, אף על פי שאין סנהדרין, ואין ממיתים בארבע מיתות בית דין בידי אדם, מכל מקום

דִּין שמים שהוא כעין **אַרְבַּע** מִיתוֹת, **לֹא** בָּטְלוּ, והעובר עבירה שחייבים עליה אחת ממיתות בית דין מקבל עונשו מהשמים דוגמת אותו עונש שנתחייב בו, ולכן, **מִי** שֶׁנִּתְחַיֵּיב בְּקְלָלָה, שדינו הוא שדוחפים אותו מבית הסקילה הגבוה שתי קומות לארץ, עונשו בזמן הזה הוא בדומה לכך, **אוֹ** נוֹפֵל מִן הַגַּג, **אוֹ** חַיָּה דּוֹרַסְתּוּ – אריה מפילו לארץ ודורסו ומת, שהוא כעין עונש סקילה. **וּמִי** שֶׁנִּתְחַיֵּיב שְׂרֵיפָה, שדינו הוא שמכניסים לפיו פתילה של אבר בוערת, ושורפת את בני מעיו, **אוֹ** נוֹפֵל בְּדְלֵיקָה, **אוֹ** נֶחְשׁ מַכִּישׁוֹ והארס שורפו. **וּמִי** שֶׁנִּתְחַיֵּיב מיתה בַּחֲרִיגָה, שדינו הוא שמתיזין את ראשו בסייף, **אוֹ** נִמְסָר לַמַּלְכוּת והם הורגים אותו בסייף, **אוֹ** לִיסְטִים בָּאִין עָלָיו, שדרכן להרוג בסייף. **וּמִי** שֶׁנִּתְחַיֵּיב מיתה בְּחֶנֶק, שדינו הוא שחונקים אותו בסודר בצוארו, **אוֹ** טוֹבֵעַ בְּנָהָר ונחנק ומת, **אוֹ** מֵת בְּסַרְונְכִי – היא מיתת אסכרא שהיא בגרון. מבואר אם כן שמיתה שעל ידי אריה או ליסטים, עונש שבידי שמים היא.

משיבה הגמרא: **אֶלָּא**, אִיפּוּךְ – הפוך הדברים ואמור כך בלשון רב אדא בר אהבה, אסון שבא על ידי **אַרְיֵה** וְנָנֵבי בִּידֵי שָׁמַיִם הוא, ואילו אסון הבא על ידי **צִינִּים** וּפַחִים בִּידֵי אָדָם הוא.

הגמרא מביאה טעם נוסף לדברי רבי נחוניא בן הקנה, שחיוב כרת פוטר מתשלומים: **רָבָא** אָמַר, **טַעְמָא** דְּרַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה מֵהָכָא ממה שנאמר לגבי הנותן מזרעו למולך (ויקרא כ ד–ה), 'וְאִם הַעְלֵם **יַעְלִימוּ עַם הָאָרֶץ אֶת עֵינֵיהֶם מִן הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ, וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ** וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ', ומבואר בכתוב שאם לא יענישוהו במיתת בית דין הראויה לו, יענש בכרת, **וְאָמְרָה** בכך התּוֹרָה, **כָּרֵת שֶׁלִּי** בְּמִיתָה **שֶׁלָּכֶם**, **מַה מִּיתָה שֶׁלָּכֶם** – מיתת בית דין, אם עשה מעשה המחייב מיתה ותשלומים, **פָּטוּר** מִן הַתַּשְׁלוּמִין משום קם ליה בדרבה מיניה, **אַף כָּרֵת שֶׁלִּי** – אם נתחייב בתשלומים ביחד עם חיוב הכרת, **פָּטוּר** מִן הַתַּשְׁלוּמִין.

הגמרא דנה בהבדל שבין טעמו של רבא לטעמו של אביי. שואלת הגמרא: **מַאי אִיכָּא** – מהו ההבדל לענין הדין, **בֵּין רָבָא** שאמר שטעמו של רבי נחוניא הוא ממה שאמרה תורה 'כרת שלי כמיתה שלכם', **לְאַבַּיֵי** שאמר שטעמו של רבי נחוניא הוא מגזירה שוה 'אסון' 'אסון'.

משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש ביניהם הבדל בדין זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה במזיד, שחייב מיתה בידי שמים, שנאמר (ויקרא כב ט) 'וּמֵתוּ בּוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ', ואינו חייב כרת, לְדעת **אַבַּיֵי**, שהלימוד הוא מגזירה שוה על כל אסון שבידי שמים, **פָּטוּר** מן התשלומים, שהרי אין חילוק בין כרת לבין מיתה בידי שמים, ואף היא בכלל 'אסון' הפוטר מתשלומים. **וּלְרָבָא**, הלומד את החיוב מכך ש'כרת שלי כמיתה שלכם', חַיָּיב בתשלומים, שהרי לימוד זה נאמר רק בכרת שנאמר במולך, ולא במיתה בידי שמים, שאין אומרים בה קם ליה בדרבה מיניה, ואינה פוטרת מתשלומים.

הגמרא מבררת כיצד ניתן לומר דין 'קם ליה בדרבה מיניה' באכילת איסור. מקשה הגמרא: **וּלְאַבַּיֵי**, האומר שאף מיתה בידי שמים פוטרת מתשלומים, וכי זר שאכל תרומה **פָּטוּר** מתשלומים, **וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא, מוֹדֶה רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנֶה בְּגוֹנֵב חֶלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וַאֲכָלוֹ**, שעבר בכך על איסור גזל ועל איסור כרת, **שֶׁהוּא** חַיָּיב לשלם לחבירו את דמי הַחֶלֶב, כיון שחיוב המיתה וחיוב התשלומים לא היו באותה שעה, **שֶׁהרי כָּבָר** נִתְחַיֵּיב בְּתשלומי הַגְנֵיבָה קוֹדֶם שֶׁבָּא לִידֵי **אִיפּוּר** חֵלֶב, **אַלְמָא** דְּמַעְיְדִנָן דְּאַנְבֵּיהּ – הרי שמשעה שהגביה את החלב על מנת לגונבו **גָּנֵיהּ** – קנאו והתחייב בתשלומיו, ואילו **מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ** – חיוב כרת שמחמת איסור אכילת חלב **לֹא חָוֵי עַד דְּאָכֵיל לֵיהּ** – לא חל עליו עד שאכלו, **וְהָכָא נַמִּי** – גם כאן, לגבי זר שאכל תרומה, מדוע פטור מתשלומים, והלא **בָּעִידָנָא דְּאַנְבֵּיהּ** – בשעה שהגביה את התרומה לגונבה, **גָּנֵיהּ** – קנאה והתחייב בתשלומיה, ואילו **מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ לֹא חָוֵי עַד דְּאָכֵיל לֵיהּ**, וכיון שאין חיוב המיתה וחיוב התשלומים באים יחד, אינו נפטר מהתשלומים.

מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – באיזה אופן אמרנו שלפי אביי זר שאכל תרומה פטור מתשלומים, **בְּגוֹן שֶׁלֹּא** הגביה את התרומה כלל, אלא **תָּחַב** לוֹ **חֲבֵירוֹ** את התרומה **לְתוֹךְ פִּיו**, וחיוב התשלומים הוא רק מחמת הנאת מעיו, וכיון שבאותה שעה חל עליו גם חיוב מיתה בידי שמים, הוא פטור מתשלומים.

ממשיכה הגמרא ומקשה: הרי עדיין אין חיוב המיתה וחיוב התשלומים באים כאחד, **דְּסוֹף סוֹף**, **בֵּינְתַיְים דְּלַעֲמֵיהּ** – בשעה שלעס את התרומה **קָנֵיהּ** – קנאה והתחייב בתשלומיה, ואילו **מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ לֹא חָוֵי עַד דְּבָלְעָהּ**, וכיון שלא היו שני החיובים יחד, מדוע נפטר מהתשלומים. מתרצת הגמרא: מדובר **בְּגוֹן שֶׁתָּחַב** לוֹ חבירו את התרומה **לְתוֹךְ בֵּית הַבְּלִיעָה**, ולא לעסה כלל, ונמצא ששעת חיוב התשלומים היתה באותה שעה בה היה חיוב המיתה.

מקשה הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר, **אִי** שחבירו תחב לו את התרומה באופן **דְּמָצֵי לְאַהֲדוּרָהּ** – שיכול הוא לחזור ולהוציאה מפיו, **נִיחַדר** – עליו להוציאה, ואם לא הוציאה מתחייב בתשלומיה באותה שעה, שהרי כיון שיש לו את האפשרות להוציא את התרומה מפיו ולא עשה כן, נמצא שכבת הוא מזיק אותה, ואין חיוב המיתה פוטרו, שהרי הוא חל רק לאחר מכן. **וְאִי** מדובר שחבירו תחב לו את התרומה בעומק **דְּלֹא מָצֵי לְאַהֲדוּרָהּ** – שאינו יכול להחזירה ולהוציאה מפיו, קשה, **אַמַּאי חַיָּיב** – מדוע יש עליו חיוב מיתה כלל, והלא אנוס הוא.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכנו לדין קם ליה בדרבה מיניה כדי לפוטרו לפי אביי מתשלומים, אלא באופן **דְּמָצֵי לְאַהֲדוּרָהּ** – שיכול להחזירה מבית הבליעה **עַל יְדֵי הַדְּחָק**, כלומר, שחבירו תחב לו במקום עמוק כל כך שקשה להוציאה משם, אמנם אם יתאמץ יוכל להוציאה משם, אלא שכיון שהיא במקום עמוק כל כך, גם אם יוציאה מפיו תמאס ואינה ראויה יותר לבעליה, נמצא שאין עליו חיוב תשלומים מחמת הגזילה, שהרי לא הוא גזלה, ואף לא היה יכול להצילה על ידי שיוציאה מפיו, אלא כל חיוב התשלומים שלו הוא משום הנאת גרונו ומעיו, שנתהנה מממון תרומה, וכיון שהנאה זו באה בשעה שבה התחייב מיתה הרי הוא פטור מתשלומים מדין קם ליה בדרבה מיניה.

תירוץ נוסף: **רַב פָּפָּא אָמַר**, אין צורך לדחוק ולהעמיד שתחב לו חבירו בבית הבליעה, אלא מדובר **בְּגוֹן שֶׁתָּחַב** לוֹ **חֲבֵירוֹ מַשְׁקִין שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ פִּיו**, וכיון שמדובר במשקין, הרי הם נמאסים מיד כשנכנסים לתוך פיו, ולכן אין עליו חיוב מחמת הגזל, אלא רק מחמת הנאת גרונו ומעיו, ונמצא שחיוב התשלומים והמיתה באו בשעה אחת.

תירוץ נוסף: **רַב אַשִׁי אָמַר**, מדובר אפילו **בְּזָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה מְשֻׁלָּשׁ** – כלומר תרומה השייכת לו בדינה הממוני, וכגון שירשה מאבי אמו כהן, שאין בכך משום גזל אלא רק חיוב מיתה בידי שמים,